

"Nowa encyklopedia powszechna PWN" w swym piątym, wydanym w roku 1996 tomie poświecą Puszczykowu niemało, bo aż 17 wierszy. Historia Puszczykowa zaczyna się tam jednak późno, dopiero sto lat temu: "w końcu XIX w. połączenie kolejowe, od początku XX w. miejscowość letniskowa". Taka pamięć historii funkcjonuje i w powszechnym odczuciu tak mieszkańców, jak i przyjezdnych: Puszczykowo, podobnie jak Puszczykówko wiodą swój żywot od chwili rozpoczęcia się w Poznaniu (wzorem innych wielkich miast świata) mody na wycieczki podmiejskie. Wtedy nastał w Puszczykowie czas wielkiej budowy restauracji i pensjonatów, a jednocześnie pierwszych podmiejskich domów i rezydencji obywateli Poznania, przeważnie Niemców, ale i Polaków. Od 1897 r. w dni świąteczne zatrzymywać się zaczęły w Puszczykowie pociągi, w roku 1901 w regularnych rozkładach jazdy niemieckiej kolei pojawiła się nowa stacja pod nazwą Unterberg (Puszczykowo), a w dziesięć lat później, w roku 1911 - kolejna nowość stacja Puschkau (Puszczykówko).

Świadectwem tego wielkiego skoku z początków wieku XX i rozbudowy z czasów międzywojennego dwudziestolecia są wcale liczne budynki, przetrwałe do dziś tak w Puszczykowie, jak i w Puszczykówku. Dwudziestowieczna zabudowa podobnie jak dwudziestowieczne przemiany administracyjne zasłoniły wcześniejsze dzieje tego terenu. A są one wcale ciekawe i wcale odległe... Mieszkając w "mieście" skłonni jesteśmy zapominać, ze taki status administracyjny ma Puszczykowo dopiero od roku 1962, że przedtem na terenie tym leżało kilka mniej lub bardziej odrębnych osad: Puszczykowo (Dolne), Puszczykowo Stare, Puszczykówko wreszcie Niwka. Nazwa Puszczykówko trzyma się w świadomości ludzkiej dzięki stacji kolejowej. Niwka powoli znika z tej świadomości: np. w ogłoszeniach zamieszczanych na łamach "Echa Puszczykowa" próżno zazwyczaj szukać informacji, czy dany gabinet lekarski warsztat usługowy czy sklep, leży na Niwce, na Starym Puszczykowie, czy wreszcie w Puszczykówku. A tymczasem wszystkie te miejscowości mają własną odrębną metrykę.

NIWKA

Najodleglejszą przeszłość na najmłodsza, najpóźniej do Puszczykowa przyłączona jej część, mianowicie Niwka. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z roku 1302. W tym czasie właściciel Niwki, wojewoda kaliski, komes Mikołaj Przedpcłkowic, posiadacz m. in. Gostynia, Głuszyny i Mosiny, dokonywał lokacji miasta Mosiny. Pierwotnie zamierzał usytuować je na Niwce; nie wiemy czy, i jak dalece, zaawansowane zostały wstępne prace nad wytoczeniem nowego miasta. W roku 1302 prace te zostały jednak wstrzymane: Mikołaj zdecydował że miasto mosińskic powstanie tam, gdzie ostatecznie stanęło (i gdzie stoi do dziś). Wieś Niwka zerwała później swe ścisłe związki własnościowe z sąsiadującym miastem: Mosina była potem miastem należącym do króla (królewszczyzną), Niwka - własnością szlachty, która jednak nie miała tutaj swojej głównej siedziby, m. in. w XV wieku Łodziców ze Stęszewa i Korczboków z Trzebawia. W XVI wieku była opustoszała, pozbawiona kmieci. Dłużej funkcjonował jedynie młyn na Warcie. Zapewne w XVIII wieku Niwka została powtórnie skolonizowana, czas i przebieg tej kolonizacji jak również stosunki własnościowe wymagają dopiero badań.

NAJSTARSZE PUSZCZYKOWO

Inaczej układały się losy Puszczykowa i Puszczykówka. Z roku 1387 pochodzi najstarsza wzmianka o Puszczykowie (pojawiaiące się niekiedy informacje jakoby Puszczykowo zostało wspomniane w źródłach już w połowie XIII wieku polegają na nieporozumieniu). Dnia 5 listopada tego roku przedstawiciel poznańskiej kapituły katedralnej występował przed sądem ziemskim w Poznaniu przeciwko dziedzicom wsi Wiry: chodziło o granicę pomiędzy Wirami a Puszczykowem. Procesy o tę granicę ciągnęły się dość długo, aż do jej ostatecznego wytyczenia. Szczegółów tego wytyczenia niestety nic znamy.

WIEŚ KAPITULNA

Wieś Puszczykowo stanowiła własność poznańskiej kapituły, a więc kolegium kanoników, wspomagających poznańskiego biskupa w zarządzie diecezją. Dobra kapituły były wcale znaczne: w pobliżu do poznańskiej kapituły należały m. in. także Świerczewo i Fabianowo (dziś

części miasta Poznania) czy Rogalinek. Kapituła występowała w charakterze właściciela ziemi wobec kmieci, ją w Puszczykowie uprawiających. W średniowieczu każdy z kmieci najczęściej trzymał (na zasadzie swego rodzaju wieczystej dzierżawy) gospodarstwo, którego wielkość wynosiła najczęściej 1 łan, tj.około 17 hektarów. Kapituła poznańska była zapobiegliwym gospodarzem swoich włości. Co kilka lat dokonywała

dokładnych lustracji wszystkich posiadanych wsi. Lustracje te, zwane wizytacjami dóbr, zapisywano w specjalnych księgach. Przetrwały one do dziś w Archiwum Archidiecezjalnym na poznańskim Ostrowie Tumskim, stanowiąc bardzo ciekawe źródło do dziejów i Puszczykowa. Najstarsza taka wizytacja Puszczykowa pochodzi z roku 1500. Według niej "od dawna" było we wsi 14,5 łana. z nich 10,5 obsadzonych przez kmieci i uprawianych, zaś pozostałe cztery, opustoszałe, leżały odłogiem. Stawka czynszu od l łana wynosiła pół grzywny, tj. 24 grosze. Był to czynsz wysokości zwyczajowo płaconej w Wielkopolsce, niezbyt wygórowany: za 24 grosze można było np. w Krakowie kupić w tym czasie 12 kop jaj czy średniej klasy kożuch. Z dziesięciu kmieci w roku 1500, czynsz płaciło ośmiu; dziewiąty, zwany Panem Janem, był odeń zwolniony z powodu biedy, zaś dziesiąty kmieć miał wolniznę, tzn. najpewniej był niedawno przybyłym osadnikiem, któremu w kontrakcie dzierżawnym zapewniono kilkuletnie zwolnienie od opłat czynszowych. We wsi istniało ponadto sołectwo, a więc gospodarstwo sołtysa, reprezentującego właściciela wsi wobec kmieci. Liczyło 2 łany. Istniał też folwark, stały karczma (karczmarz płacił także pół grzywny rocznie) i młyn. Poza gospodarstwami kmiecymi stała chatka zagrodnicza, w której mieszkała samotna kobieta. Wieś miała ściśle oznaczone granice - tylko znana nam już granica z Wirami ciągle była niedobrze wytyczona. Podobny, następny opis pochodzi z roku 1509 i jest bardziej szczegółowy. Wymienia m. in. imiona i przezwiska 12 kmieci. Byli to Jan Wolny (osiadły we wsi dopiero przed rokiem), Maciej Lisek, Marcin i Łukasz Groszowie, Wojciech Marcjan, Paweł Kościenek (sołtys), Wojciech Kot, Szymon, Jan Swach, Paweł, Stanisław Krzyźan, wreszcie Mikołaj Szczedrzyk. Wizytator zanotował też, że kmiecie skarżą się, iż latem pola uprawne są niszczone przez dziki i jelenie, zaś zimą wilki atakują bydło. Wizytacja z roku 1531 notuje, że - Puszczykowo graniczy z Wirami, Jarosławcem, Mosiną, Pożegowcm, Niwką, wreszcie z Łęczycą. Wizytacja z roku 1574 zawiera dokładny opis puszczykowskiego młyna na Warcie. Pozwala on przypuszczać, że młyn leżał nad Wartą u wylotu dzisiejszej ulicy Cyryla Ratajskiego: do młyna przynależały grunty leżące wzdłuż dróg do Trzebawia (dzisiejsza Dworcowa), Czarnokurza (dzisiejsza 3 Maja), wreszcie: nad drogą wiodącą od młyna ku wsi Puszczykowo. Księgi wizytacji dóbr kapitulnych wymagają dokładniejszych studiów, dotąd dla badań nad dziejami Puszczykowa nie przeprowadzonych. Z XVIII w. pochodzi też bardzo ciekawa księga dochodów i rozchodów prowadzona przez kapitulnego zarządcę Puszczykowa; wśród dochodów zwracają uwagę wysokie wpływy z funkcjonującej tu gorzelni. Obok tych źródeł o charakterze gospodarczym trudne do przecenienia walory dla poznania ludności Puszczykowa mają księgi metrykalne: urodzin, małżeństw i zgonów. Dawne Puszczykowo przez ponad pięćset lat swego istnienia należało do parafii w Wirach; w Wirach też istniał cmentarz parafialny, gdzie grzebani byli wirowscy parafianie - mieszkańcy Wir i Puszczykowa, Lubonia, Żabikowa i Łęczycy, potem Lasku i Dębca

(parafia puszczykowska z własnym cmentarzem powstała, jak wiadomo, dopiero w roku 1928, a kościół konsekrowano jeszcze później). Najstarsze księgi metrykalne parafii w Wirach pochodzą z roku 1669. Przechowywane są, podobnie jak wspomniane wyżej akta rewizji dóbr na Ostrowie Tumskim w Poznaniu. Przez karty tych ksiąg przewijają się postacie wszystkich mieszkańców Puszczykowa czasów przedrozbiorowych, a i późniejszych, często także informacje o obiektach topograficznych. Na kartach ksiąg metrykalnych, chyba po raz pierwszy (1757), pojawia się nazwa Puszczykówka, położonego w pobliżu wspomnianego już szesnastowiecznego młyna nad Wartą, tam gdzie dziś ulica Cyryla Ratajskiego. Gdy u schyłku XVIII w. sporządzono pierwsze w miarę dokładne mapy interesującego nas terenu (polska, autorstwa Karola de Pcrlhccsa z 1791 r. i pruska, nieco późniejsza, Davida Gilly'ego)i istnienie osobnych osad, Puszczykowa i Puszczykówka, potwierdza się bez wątpienia.

W RĘKACH PRUSKICH

W pierwszym roku swych obrad Sejm Czteroletni Rzeczypospolitej uchwalił podatek na wojsko. W roku 1789 spisano więc dochodowość wszystkich źródeł przychodów w kraju. Dochód płynący z Puszczykowa wyceniono wtedy na blisko 1100 ówczesnych złotych. Podobnie (1070 zł) przynosiła Niwka, zaś Puszczykówko - połowę (542 zł). Zaraz potem, w roku 1793, w wyniku II rozbioru Polski, Wielkopolska znalazła się w państwie pruskim. Wkrótce, jeszcze w XVIII w. rząd pruski skonfiskował położone na terenie tzw. Prus Południowych (Wielkopolski) dobra kościelne, m. in. dobra kapituły poznańskiej. Puszczykowo i Puszczykówko stały się wsiami należącymi teraz do państwa pruskiego, podlegając zarządowi dóbr królewskich (Kőnigliches Preussisches Domainen Amt) w Mosinie. Stan ten utrzymały i władze Księstwa Warszawskiego, w którym znalazły się ziemie wielkopolskie w latach 1807-1813. Rządy biurokracji pruskiej, uciążliwe dla obywateli, dziś, z perspektywy wielu lal, dla historyka stały się dobrodziejstwem: biurokracja ta wyprodukowała bardzo wiele akt i dokumentów, z których możemy się dowiedzieć o dziejach interesujących nas wsi. Na czoło wysuwają się tutaj plany Puszczykowa i Puszczykówka. wykonane przez pruskich mierniczych w latach 1817-1827. Służyć one miały początkowo, jak się zdaje, przede wszystkim regulacji skomplikowanej plątaniny stosunków użytkowania ziemi na tym terenie, potem akcji uwłaszczenia chłopów. którą w Prusach formalnie ogłoszono w roku 1811, a na terytorium Wielkiego Księstwa Poznańskiego rozciągnięto w roku 1823, a jednocześnie akcji nowej kolonizacji. W roku 1817 powstał szczegółowy plan puszczykowskiego folwarku, a w pięć lat później, w roku 1822. obszerny plan pt. Charte von den Kőniglichen Vorverk und Bauern Dorfer Puszykowo und Puszykowko, czyli plan królewskiego folwarku i chłopskich wsi Puszczykowo i Puszczykówko.

POŁOŻENIE NAJSTARSZEGO PUSZCZYKOWA

Wedle powszechnej opinii uważano dotąd, że najstarszą częścią Puszczykowa, najstarszym Puszczykowem, było Stare Puszczykowo, a więc część osady położona na jej zachodnim skraju, na wierzchołku wysoczyzny. Zdawała się na to wskazywać sama nazwa: Stare Puszczykowo, przetrwała przecież do dziś. W świetle planu z roku l822 widać wyraźnie, że było inaczej. Chłopska wieś Puszczykowo leżała u stóp wzniesienia, u wylotu schodzącej z niego drogi, dzisiejszej ulicy Studziennej, w zachodniej części dzisiejszych ulic Ogrodowej, Sosnowej i Posadzego. Na górze, w południowej części dziś, ulicy Sobieskicgo, stała folwarczna owczarnia, tam tez głównie rozciągały się grunty folwarczne i chłopskie. Trasą dzisiejszej ulicy Posadzego (i dalej Kościelnej) biegła droga łącząca Puszczykowo z Puszczykówkiem. Leżało ono na warciańskiej skarpie, u zbiegu dzisiejszych ulic Dworcowej, 3 Maja, Nadwarciańskiej i Ratajskiego. Wszystkie te ulice to zresztą szlaki drożne o bardzo starej metryce. Dworcowa łączyła Puszczykówko z Trzebawiem, Nadwarciańska - jak i dziś - z Niwką. Jednakże główną arterię komunikacyjną stanowiła w tym rejonie inna droga, wyraźnie widoczna tak na osiemnastowiecznych mapach Perthesa i Gilly'ego, jak i na naszych planach dziewiętnastowiecznych, a przebiegająca w ciągu dziś, ulic Wczasowej, Ratajskiego i 3 Maja. Bardzo prawdopodobne, że jest to trasa starej głównej drogi poznańsko-wrocławskiej, funkcjonującej od połowy XIII wieku, tj. od chwili lokacji lewobrzeżnego Poznania; to wtedy główna droga południowa wychodzić zaczęła z Poznania przez bramę Wrocławską i dalej przez Luboń, Mosinę, Kościan kierowała się ku Wrocławiowi. Samo Puszczykówko, któremu w roku 1822 poświęcono zresztą osobny plan (Kartę von Puszczykówko), liczyło w tym czasie zaledwie kilka gospodarstw. Tu zapewne stała też karczma, o której słyszeliśmy już u schyłku XVIII wieku, a która najpewniej obsługiwała przede wszystkim ruch tranzytowy na trasie wrocławskiej. Wspomniany plan z roku 1822 pokazuje też układ pól, sięgających aż po skraj lasu na zachodzie (tam gdzie dziś zanurza się w lesie ul. Dworcowa), należących do mieszkańców Puszczykówka. Plan wymienia leż nazwiska chłopów, uprawiających te grunty: Wołyński, Borowski, Rostworowski, Czajka i Kaczmarek. Znamy te nazwiska również ze wspomnianych już wirowskich ksiąg metrykalnych.

NOWE PUSZCZYKOWO

W roku 1827 na starszej podkładce planu z 1822 r. wrysowano nowe regulacje i wyznaczono nowe działki. W dolnym Puszczykowie długa, prosta linia wytyczyła nową drogę - dzisiejszą ulicę Poznańską. W jej południowej części, w okolicach dzisiejszego banku i placu opałowego, stworzono długie działki, rozciągające się po obydwu stronach drogi, i budynki mieszkalne, położone po wschodniej stronie ulicy. W północnej części nowej ulicy zaplanowano luźniejszą zabudowę, usytuowaną po drugiej, zachodniej stronic ulicy. Wytyczono także nowe ulice na górnym Puszczykowie. W oparciu o stary przebieg drogi prowadzącej koło folwarcznej owczarni - dzisiejszą Sobicskiego; nowe domy miały stanąć luźno po jej obydwu stronach. Na planie wrysowano także nową ulicę, dzisiejszą Czarnieckiego; nowych domów tymczasem tu nic

planowano. Nowy plan powstał najwyraźniej z myślą o kolonizacji i sprowadzeniu nowych osadników. Jak dotąd nic wiemy, kiedy dokładnie, skąd i w jakiej liczbie przybyli nowi koloniści. Nastąpiło to jednak wkrótce po wykonaniu owego planu noszącego datę 1827. Byli to Niemcy, protestanci. Najwyraźniejszy ślad po nich przetrwał w kościelnych księgach metrykalnych, tym razem protestanckich. Koloniści niemieccy przybywali do Wielkopolski już wcześniej, jeszcze wczasach polskich. Nimi to m. in. skolonizowano w XVIII w. (?) Niwkę. Z Prus napływali przede wszystkim protestanci. Dla zaspokojenia ich potrzeb religijnych powstała w roku 1776 parafia protestancka w pod-mosińskim Krośnie (kościół pamiętający te czasy stoi tam do dziś). Parafia w Krośnie obejmowała swym zasięgiem początkowo bardzo znaczny obszar: od Manieczek na południu, po Stęszcw na północnym zachodzie. Księgi metrykalne tej parafii sięgają jej początków. Ich lektura wskazuje, że w Puszczykowie już u schyłku XVIII w. spotykamy protestantów: pojedyncze chrzty dzieci puszczykowskich odbyły się w Krośnie w latach 1778. 1780, 1800, 1805, 1810, 1812, 1820 i 1827. Gdy porównamy te liczby ze skalą chrztów puszczykowian w katolickim kościele w Wirach (np. 1778: 10, 1779: 7), widzimy, że były to wypadki sporadyczne, i że zdecydowaną większość w Puszczykowie przełomu stuleci stanowiła ludność katolicka. Sytuacja zmieniła się tuż po 1827 roku. z którego pochodzi, pamiętamy, ów nowy plan kolonizacyjny. W roku 1829 ochrzczono w Krośnie 3 młodych puszczykowian, w 1830 - 2, w 1831 - l, w następnych latach (1832-1839) kolejno: 4, 8, 7, 7, 5, 4, 4, 5. Z liczb tych widać wyraźnie: w Puszczykowie u schyłku trzeciego dziesiątka lat XIX w. osiadła liczna kolonia protestantów. W tym czasie tutejsi protestanci to z reguły Niemcy - potwierdzają to zresztą ich nazwiska: Haldenbach, Hirsch i Hirschmann. Hummel, Kricger, Schach, Schnűrl, Stortz i inne (w Wirach dzieci chrzcili w tym czasie np. Kujawiakowie, Grygierowic, Czajkowie, Tomczakowie, Nowaczykowie, Baraniakowie, Bączykowie, Kowalakowic itp.). Duża część nowo ochrzczonych w Krośnie dzieci pochodziła, jak zeznawali rodzice, z Nowego (Neu) Puszczykowa. Ta nazwa pojawia się po raz pierwszy w roku 1830 i nie ulega wątpliwości, że dotyczy nowo skolonizowanych terenów wzdłuż obecnej ulicy Poznańskiej. Natomiast na określenie dawnej wsi w dalszym ciągu funkcjonowała nazwa Puszczykowo. Dodajmy, że na planach z lat 1822 i 1827 pojawia się ponadto nazwa: kolonia Ludwigsherg. Owa Góra Ludwika leżała na wschodnim zboczu dzisiejszej ulicy Gołębiej, niedaleko od miejsca, gdzie odchodzi ona od ulicy Jarosławskiej. Mieszkały tam rodziny Dupuis i Bourdalier, osiadłe potem i w Nowym Puszczykowie. Nazwiska wskazują na francuskie pochodzenie. Dzieci chrzcili w Krośnie, byli więc protestantami. Łączyć ich trzeba najpewniej z potomkami francuskich protestantów, hugenotów, którzy po roku 1685 masowo emigrowali z Francji, osiadając m. in. w Prusach, skąd potem przybyć mogli do Puszczykowa. Nazwa Ludwigsbergu widoczna jest jeszcze na najstarszej dokładnej mapie tego terenu (w skali 1:25000), pochodzącej z roku 1890. Niedługo potem zanikła. Na mapie sztabowej z okresu międzywojennego na tym miejscu występuje nazwa Budzyń (nie mylić z Budzyniem w Mosi-nic). Przez długi czas jako osobna jednostka osadnicza występuje też Puszczykowo-Leśnictwo, nazywane potem po niemiecku Untcrberg-Főrsterei, położone w miejscu dzisiejszego leśnictwa (do niedawna dyrekcji Wielkopolskiego Parku Narodowego). W każdym razie od roku mniej więcej 1830 istniały na interesującym nas terenie dwie główne wsie: stare Puszczykowo wzdłuż dzisiejszej ulicy Wysokiej, głównie polskie, i Puszczykowo Nowe, wzdłuż dzisiejszej ulicy Poznańskiej, głównie niemieckie, a obok nich Puszczykówko, Niwka i tajemnicza Góra Ludwika. Jak długo trwała ta koegzystencja, jeszcze nie wiemy. Gmina niemiecka zapewne wkrótce założyła na południe od swych zabudowań własny cmentarz (proszące się o uporządkowanie pozostałości jego małej części istnieją do dziś przy obecnym, znacznie późniejszym, cmentarzu katolickim). Cmentarza

nie ma jednak jeszcze na wspomnianej już mapie z roku 1890. występuje dopiero na następnej, z roku 1911. Mapa z roku 1890 obrazuje zresztą układ Nowego Puszczykowa dokładnie taki, jaki wyrysowany został w roku 1827 na znanym nam już planie: gęsta zabudowa po wschodniej stronic południowej części dzisiejszej ul. Poznańskiej i rzadka po zachodniej stronie północnej części tejże ulicy, jeszcze rzadsza na dzisiejszej ulicy Sobicskicgo. Widać. że plan kolonizacyjny z roku 1827 został w całości zrealizowany. Jest jednak różnica: na mapie z roku 1890 nie ma już wsi u wylotu ulicy Studziennej; jej teren częściowo pokrył las (rosnący tam zresztą do dziś). Likwidacja starego Puszczykowa dolnego dokonała się najpewniej w ramach regulacji osadniczych związanych z uwłaszczeniem, niedługo po roku 1823. Wtedy zapewne ludność przeniosła się na wysoczyznę, a w ślad za nią przewędrowała na wysoczyznę nazwa "Stare" Puszczykowo. Tu już przed rokiem 1890 zaludniły się także dzisiejsze ulice Czarnieckiego i zachodni kraniec Jarosławskiej. Nowe i górne Puszczykowo rozrastały się. Przybywało mieszkańców. Ich dokładne liczby można odtworzyć z opasłych dziewiętnastowiecznych tomów "spisów dusz" (Seelenliste) przechowywanych w poznańskim archiwum. Tymczasem odnotujmy tylko dane o zaludnieniu, które podaje wydany w roku 1888 dziewiąty tom "Słownika geograficznego Królestwa Polskiego...", i zestawmy z danymi pruskimi z roku 1914 (w nawiasach - liczba katolików):

domów	
1888	
1914	
mieszkańców	
mieszkańców	

Puszczykowo Stare

30

242

(186)

445

(413)

Puszczykowo Nowe

21

161

(50)

221

(152)

Puszczykówko

8

93

(52)

156

(130)

Leśnictwo

?

?

?

4

(2)

Niwka (1885r.)

15

107

(18)

?

?

Nazwa: OD POSZCZUKA (Poscika) DO PUSZCZYKA

Nazwę Puszczykowa zapisano w księdze sądowej w roku 1387 jako Posczucovo i forma ta powtarza się wcale konsekwentnie w późniejszych zapisach. Pamiętając o kłopotach pisarzy, próbujących oddać po łacinie trudne polskie wyrazy, możemy ją próbować spolszczać: Poszczukowo, albo też: Pościkowo (ale nic: Pu... i nie ...ykowo). Zdania co do pochodzenia nazwy są wśród językoznawców podzielone i trudne do jednoznacznego przesądzenia. Zdaje się jednak nic ulegać wątpliwości, że nazwa, jak wiele innych dawnych nazw polskich

miejscowości, ma charakter dzierżawczy. Pochodzi od imienia jej założyciela, zarazem pierwszego mieszkańca. Poszczukowo (Pościkowo) to wieś, ziemia, osada, Poszczuka czy Pościka. Ks. Stanisław Ko-zierowski już przed osiemdziesięciu laty wskazał tu na osobę występującego w połowic XIII wieku rzekomo w niedalekim Rogalinku świątnika poznańskiej katedry Pościsza, Pościka, który nabył od księcia Przemysła I jakąś ziemię - że chodzić tu może o nasze Puszczykowo, to tylko przypuszczenie. ale bardzo nęcące. Niestety, łączenie Pościsza z Rogalinkiem jest tylko domniemaniem. Jak doszło do zmiany Poszczukowa w Puszczykowo, pokazali niedawno (1987) poznańscy językoznawcy, Zofia i Karol Zierhofferowie: najpierw "u" przeszło w gwarowe "y", potem zaś każdy już wiedział, że nazwa tej śródleśnej osady pochodzi od puszczyka, i w ten sposób początkowe "o" ustąpiło miejsca funkcjonującemu obecnie "u". Zmiana ta dokonała się w końcu XVI lub w pierwszej połowie XVII w. Najstarsze księgi metrykalne parafii Wiry od początku notują już formę Pusczykowo, Puszczykowo.

Od tej nazwy poszła oczywiście nazwa Puszczykówka. Najstarszy znany mi dotąd przekaz tej nazwy pochodzi z roku 1757. W tym roku proboszcz wirowski chrzcił dziecko urodzone in Pusczykowo Minus, w Puszczykowie Mniejszym. Małym, ale już nieco wcześniej, w 1755 r., gdy w księgach parafialnych pojawiła się nazwa Puszczykowo Maius, czyli Większe, wiadomo było, że gdzieś obok leżeć musi owo Puszczykowo Mniejsze. W roku 1759 pleban wirowski zapisał nawet miejsce urodzenia kolejnego dziecka jako Pusczykowko, ale zaraz potem przerobił nazwę: z -wko zrobił -wo. dopisał zaś Minus, ale widać, że już wtedy funkcjonowało owo puszczykowskie zdrobnienie. Na teren tych zapadłych w lasy wsi, przede wszystkim Nowego Puszczykowa i Puszczykówka. wkroczył na przełomie stuleci wielki ruch wycieczkowy, z całą jego infrastrukturą. Z najstarszych wsi z wolna nie pozostawało już nic, prócz sieci drożnej: ulic Studziennej, Kościelnej, ciągu: Wczasowa - Ratajskiego - 3 Maja, wreszcie Dworcowej, i nowszych: Poznańskiej, Sobieskiego i Czarnieckiego. Przy nich, i przy nowo wytyczanych ulicach, stawały od początku XX wieku nowe domy. Ale to już inny rozdział dziejów Puszczykowa i Puszczykówka...

Antoni Gąsiorowski